

De revolutionaire val van de Spaanse monarchie in 1931 en de breed verwelkomde Tweede Spaanse Republiek

---

Student: Lizze Vrijzen (3663124)
Cursus: OSIII: Revolutions in comparison
Docent: Dhr. Behrisch
Datum: 30-05-2013

Woorden: 7102

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1. opkomst en ondergang van de Eerste Republiek (1868 - 1874) en de positie van de monarch na de restauratie (1898 - 1931)	5
2. Revolutionaire situatie in aanloop naar 14 april 1931	9
3. Revolutionaire uitkomst (1931-39)	15
Conclusie	18
Bibliografie	21

Inleiding

Secundaire literatuur waarin de politieke en economische ontwikkeling van het negentiende en twintigste-eeuwse Spanje wordt behandeld is doordrenkt van de woorden 'revolutie' en 'revolutionair', maar tegelijkertijd wordt deze geschiedenis bijna uitsluitend begrepen in het licht van de komende en allesbeslissende burgeroorlog. Over elke ontwikkeling hangt daardoor de schaduw van de burgeroorlog en beleid wordt navenant makkelijk bestempeld als stompzinnig, als een fatale fout of dat er te langzaam gehandeld werd. Terwijl tezelfdertijd alsmaar benadrukt wordt dat tegenstellingen die zo diep verankerd waren als in de Spaanse samenleving lastig uit te balanceren waren.

De politieke situatie was om te beginnen reeds lange tijd uiterst onstabiel. Gedurende de negentiende en begin twintigste eeuw kende Spanje achtereenvolgend verschillende militaire coups of *pronunciamientos*, een republiek en kort daarna de restauratie van de monarchie. Na volledige rehabilitatie van de monarchie in 1874 werd wederom een militaire coup gepleegd in 1923, toen een regeringscrisis de kroon in gevaar bracht. Een tijdelijke dictatuur werd ingesteld met instemming van de monarch, waardoor de monarchie voor dat moment gered was. Naast de onstabiele politieke situatie had Spanje sinds jaar en dag geworsteld met zijn economie en zijn toetreding tot de orde van moderne industriële grootmachten verliep niet soepel. Dankzij de neutraliteit van Spanje tijdens de Eerste Wereldoorlog had het een snelle groei kunnen doormaken, omdat het optrad als leverancier voor de oorlogvoerende landen. Spanje bleef echter achter op de andere naties en werd meegetrokken in de naoorlogse crisis.¹

Vooraf de economische ontwikkeling van Spanje wordt naast die van West-Europa gelegd. De vergelijking met de rest van Europa – misschien niet altijd even duidelijk aan de oppervlakte – is bijna altijd aanwezig in de literatuur omtrent het moderne Spanje. Het is een geschiedenis overwegend geschreven door historici die het eens zijn met de stelling: 'Afrika begint achter de Pyreneeën' of door hen die daarop reageren. De tweede groep is fel gekant tegen deze stelling en probeert Spanje in het Europese verhaal van moderniteit te passen door zich te concentreren op de politiek, terwijl de eerste groep slechts naar de economie kijkt.

Dit dominante discours wordt in het bijzonder verweven met de oorsprong en uitkomst van de Spaanse burgeroorlog, maar daardoor heeft het invloed op het begrip van de Tweede Republiek. Zo hadden in andere Europese landen verscheidende republieken baan moeten maken voor dictaturen. In Spanje speelde zich precies het tegenovergestelde af: van dictatuur naar republiek.² De ene historicus ziet Spanje als het laatste glorieuze bolwerk tegen het fascisme en de ander als een project dat gedoemd is

---

¹ S.G. Payne, *The collapse of the Spanish republic, 1933-1936: origins of the civil war* (New Haven 2006) 5.

² M. Blinkhorn, 'Introduction: problems of Spanish Republic, 1931-9', in: M. Blinkhorn ed., *Spain in conflict 1931-1939* (Londen 1986) 1-13, 2.

te mislukken.

Daarnaast geven de twee aparte visies tezamen - samengevat in de stelling: economisch achterstallig en politiek progressief - een sterk vertekend beeld. In de praktijk werkte het namelijk anders. Naast dat het grootste deel van de bevolking nog altijd werkzaam was in de agrarische sector ging het in bepaalde delen van Spanje economisch gezien wel degelijk beter dan in andere. In het zuiden, met name in Andalusië, bestonden grote landerijen met dagarbeiders die alleen tijdens oogsttijd werk hadden.³ In Extremadura was het zo armzalig dat veel mensen vertrokken naar Amerika of naar de industriële gebieden in het noorden van Spanje.⁴ In het noorden ontstond daaropvolgend een stedelijk proletariaat met revolutionaire potentie. In de politiek werd deze economische verscheidenheid weerspiegeld en dit veroorzaakte schommelingen in het beleid en extra spanningen.

Het idee dat Spanje achterop was geraakt op weg naar moderniteit is geen moderne notie, maar gaat terug tot het midden van de negentiende eeuw. Het werd alsmat duidelijker en vooral nadat Spanje in 1898 zijn laatste koloniën verloor. De Spanjaarden namen dus niet zomaar het negatieve beeld, dat de rest van Europa op hen projecteerde over. Zij - met name de progressieven - zagen het zelf namelijk ook zo. De progressieven in Spanje wilden hun land bij de tijd brengen door middel van snelle hervormingen. Alle spanningen en tegenstellingen kwamen in hun volledigheid tot uitbarsting tijdens de burgeroorlog en het is daarom logisch dat de burgeroorlog de aandacht opeist. Deze gebeurtenis schiep duidelijkheid voor de toekomst en plaatste het verleden in een duidelijk perspectief. Niet vergeten moet worden dat de republiek juist met enthousiasme en optimisme onthaald en verwelkomd was. Grote hoop werd gevestigd in de republiek, maar zij kon deze grote en vooral ook verschillende verwachtingen niet of niet gelijk waarmaken.⁵

De historicus Stanley Payne noemt het begin van de Tweede Republiek quasi-revolutionair.⁶ Hij bedoelt niet dat het voortkwam uit een revolutie, maar de regering diende vanaf de grond af aan opgebouwd te worden, waardoor het iets revolutionairs had. De historicus Shlomo Ben-Ami bestempelt de overgang als een politieke revolutie en ook Raymond Carr spreekt van revolutie, maar hij specificeert niet wat voor een.⁷ Volgens Martin Blinkhorn werd de massa bij de politiek betrokken als nooit tevoren, maar werd het moeilijk gemaakt omdat er geen sociale revolutie had plaatsgevonden.⁸ Een pagina later schrijft hij echter dat republikeinen en socialisten een alliantie sloten om contrarevolutionaire krachten het hoofd te bieden, dit lijkt te suggereren dat er wel een

---

³ S.G. Payne, *The Spanish revolution* (Londen 1970) 10.

⁴ Payne, *The Spanish revolution*, 10.

⁵ S. Ben-Ami, 'The Republican 'take-over'', in: P. Preston ed., *revolution and war in Spain 1931-1939* (Londen 1984) 14-34, 26.

⁶ Payne, *The collapse of the Spanish republic*, 7.

⁷ Ben-Ami, 'The republican 'take-over'', 26.

⁸ Blinkhorn, 'Introduction: problems of Spanish Republic', 2.

ander soort revolutie plaats had.⁹

De meningen zijn verdeeld over of het überhaupt een revolutie was en wat voor een revolutie er plaatsvond. Volgens Payne was het geen revolutie en hij lijkt te beweren dat de republiek vanaf het begin gedoemd was te mislukken. Hij noemt de republiek slechts een project.¹⁰ Toch kon de republiek op veel enthousiasme rekenen toen zij uitgeroepen werd en op grote steun rekenen met het uitbreken van de burgeroorlog en werd zij met man en macht verdedigd. Was het einde van de monarchie in 1931 en de instelling van een republiek met een vernieuwende politiek, die later op veel steun rekenen kon niet revolutionair in zichzelf?

In het eerste hoofdstuk zal kort de opkomst en neergang van de Eerste republiek (1873-74) bekeken worden en de positie van de monarchie binnen de restauratie. In hoofdstuk twee wordt specifiek de val van de monarchie en de overgang naar de republiek in beeld gebracht om te achterhalen of er sprake was van een revolutionaire situatie, volgens de revolutietheorie van Charles Tilly. In hoofdstuk drie zal de nadruk liggen op de periode na de revolutionaire situatie om - overeenkomstig de theorie van Tilly - te kijken of er ook sprake was van een revolutionaire uitkomst. Het betoog zal kleur krijgen door citaten uit drie kranten: *La Voz*, *La Libertad* en *El Progreso* van 14 april 1931 – de datum waarop het land een republiek werd.

In de woorden van de Spaanse filosoof José Ortega y Gasset mag de Spaanse burgeroorlog door iedereen onderzocht worden, mits het ontstaan ervan goed begrepen wordt.¹¹ Dit werkstuk tracht bij te dragen aan een beter begrip, zonder dat de gedachten van een achterstallig of vooruitlopend Spanje een plaats in het verhaal krijgen. Tevens zal geprobeerd worden de aandacht volledig op de overgang te vestigen en de komende burgeroorlog zo min mogelijk te laten meewegen in de beoordeling of er sprake was van een revolutie of niet.

1. opkomst en ondergang van de Eerste Republiek (1868 - 1874) en de positie van de monarch na de restauratie (1898 - 1931)

In de uitgebreide literatuur over de burgeroorlog wordt kort stilgestaan bij de Eerste Spaanse Republiek (1873-74) omdat die niets meer inhield dan een korte periode van totale chaos in een toch al onstabiele politieke negentiende eeuw.¹² Historici die daarentegen uitsluitend de Eerste Republiek bestuderen, geven af op hen die verwijzen naar de Eerste Republiek alleen omdat zij de Tweede behandelen.

Charles Hennessy stelt dat het republikeinse gedachtegoed dat de Eerste Republiek mogelijk maakte de val van de republiek niet overleefde. De republiek van

---

⁹ Blinkhorn, 'Introduction: problems of Spanish Republic', 3.

¹⁰ Payne, *The collapse of the Spanish republic*, 7.

¹¹ J. Ortega y Gasset, *La rebelión de las masas* (Santiago de Chile 1989) 250.

¹² Payne, *The Spanish revolution*, 16.

1873 was echt uniek omdat ze vooral in internationaal perspectief gezien moet worden. In de negentiende eeuw gingen de Spanjaarden bij zichzelf te rade waarom zij achterop lagen bij de rest van Europa. Daarnaast speelde in Europa vooral het idee dat de grootste bedreiging vanuit het agressieve nationalisme kwam en gedacht werd als Europa bestuurd werd door antidynastieke republieken oorlog vermeden werd.¹³ Sommigen zagen in deze internationale koers de kans om Spanje te regenereren. Internationaal kwam het plan niet van de grond, maar Spanje lukte het een republiek neer te zetten. Hierdoor leek het politiek gezien in de voorhoede te lopen. Dit mondde echter uit in een grote mislukking en door de totale chaos verloren de republikeinen veel aanhang en prestige. Van de beweging als zodanig bleef ook volgens Payne weinig over, maar het gedachtegoed en vooral de hoofdlijnen bleven levendig voortbestaan.¹⁴

De eerste republiek was het sluitstuk van de revolutie van 1868. De negentiende eeuw is vervuld van revoluties, maar Carr stelt dat de intellectuele wortels van het moderne Spanje te vinden zijn in deze revolutie.¹⁵ Het moderne Spanje werd vooral gekenmerkt door twee gezichten. Deze twee gezichten staat bekend onder het begrip *las dos Españas*. Aan de ene kant de progressieven die de natie wilden regenereren. Aan de andere kant de conservatieven die - volgens het gedicht van Antonio Machado - een Spanje vertegenwoordigden dat reeds gestorven was en niet bezig was met de toekomst. In de literatuur lijkt verwezen te worden naar de progressieven als één groep en oppervlakkig waren ze dat ook, omdat ze allen begaan waren met het vernieuwen van de natie. Ze hadden eenzelfde einddoel, maar direct wordt duidelijk dat over de aanpak en de weg daarnaar toe sterk getwijfeld werd.

De monarchie van Isabel II sloot de progressieven uit van de regering waardoor zij onnodig gemobiliseerd werden. Hierdoor werden niet-radicalen progressieven een revolutionaire richting in vervreemd.¹⁶ De progressieve generaal Juan Prim wilde een *pronunciamiento* uitvoeren, maar daar was in 1866 nog weerstand tegen door persoonlijke rivaliteiten. Een progressieve revolutie kon echter volgens Carr alleen slagen met steun van het leger, maar het lukte generaal Prim niet het leger tot een grote opstand te inspireren. Daarop verlegde hij zijn aandacht naar de links georiënteerde progressieven en democraten, ondanks dat hij progressief was, was dit eigenlijk te links naar zijn smaak.¹⁷ De democraten en de progressieven waren op hun beurt ook niet automatisch bondgenoten. Democraten strenden vooral voor uitbreiding van het kiesrecht; ook waren zij in eerste instantie tevreden met het idee van een monarchie en wilden niets weten van het omvergooien van de monarchie.¹⁸ Toch hadden de groepen elkaar

---

¹³ C.A.M. Hennessy, *The federal republic in Spain: Pi y Margall and the federal republican movement 1868-74* (Oxford 1962) xii.

¹⁴ Payne, *The Spanish revolution*, 21.

¹⁵ R. Carr, *Spain 1808-1975* (Oxford 1980) 301.

¹⁶ R. Carr, 'Liberalism and reaction, 1833-1931', in: R. Carr ed., *Spain: a history* (Oxford 2000) 219.

¹⁷ Carr, *Spain 1808-1975*, 295.

¹⁸ Hennessy, *The federal republic in Spain*, 33.

nodig om hun eigen doeleinden te kunnen verwezenlijken, want alleen stonden ze niet sterk genoeg en uiteindelijk komen ze door een samenloop van omstandigheden samen.

Toen Prim's grootste rivaal stierf wist hij in 1867 toch een succesvolle *pronunciamento* uit te voeren en gaf de links georiënteerde alliantie direct weer op. Nadat Isabella II in ballingschap ging kende Spanje een tijdelijke regering, maar omdat de revolutie door verschillende groepen 'gemaakt' was, werd er nu heftig gevochten over op welk moment de revolutie gestabiliseerd moest worden.¹⁹ Door de progressieven werd getracht een constitutionele monarchie te creëren. De democraten waren niet tevreden dat een paar mannen bepaalde wat er gebeurde en sommigen wilden een opstand in de provincies uitlokken, maar die werd onderdrukt door het leger, waardoor de provinciale democraten republikeinen werden en een federale in plaats van een unitaire republiek voorstonden.²⁰ Opnieuw een versplintering waardoor draagkracht voor ieder mogelijk plan wegviel. Het land werd door generaal Prim een nieuwe koning, Amadeus I, opgedrongen.

De republikeinen versterkten zich door dit voorval en wonnen aan aanhang; waardoor zij na het aftreden van de kersverse monarch in 1873 op de plek waren om een republiek in te stellen. Hoe deze ingericht diende te worden bleef vaag. De discussie draaide vooral om twee opties: een unitaire republiek of federale republiek.²¹ De federale optie werd haastig verkozen. De wens van sommige provincies om autonoom te zijn ging ver terug. Centralisatie en staatsbouw veroorzaakten opstanden en onafhankelijkheidsoorlogen in de zestiende en zeventiende eeuw, omdat Castilië en de omliggende rijkdelen op een ander pad van ontwikkeling zaten. Nadat sommige rijkdelen verloren gingen en andere vastgezet werden in een oncomfortabele eenheid kreeg de staat een vaste geografie. Door industrialisering en modernisering die plaats vonden in de grensgebieden van Spanje, zoals: Baskenland en Catalonië, werden vroegere afscheidingsbewegingen weer nieuw leven ingeblazen. Opnieuw bevonden verschillende delen zich op verschillende ontwikkelingspaden, terwijl één regering alle delen bestuurde. Verschillende provincies en steden distantieerden zich van Madrid en verklaarden zich autonoom, waardoor volledige chaos uitbrak.²²

De scheurende eenheid van Spanje stuitte op verzet van conservatief ingestelde groepen. Ten tijde van de eerste republiek was er één zo een groep, de Carlisten; zij ontketenden een strijd in het noorden tegen de breuken omdat zij het land bij elkaar wilden houden. Door deze oorlog moest de overheid haar kracht opsplitsen en daardoor nam desintegratie juist toe.²³ Zij moesten vorm zien te geven aan een versplinterende republiek en de Carlisten bestrijden.

---

¹⁹ Carr, 'Liberalism and reaction, 1833-1931', 220.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

²² Payne, *The Spanish revolution*, 21.

²³ Carr, *Spain 1808-1975*, 333.

In deze korte periode wisselde de republiek meerdere malen van president met telkens een nieuwe insteek. Tegen het einde koos president Castelar ervoor toenadering te zoeken tot de conservatieve om te kunnen consolideren. Dit lijkt te lukken, maar nu werd hem verweten dat hij afstand nam van 'het principe'.²⁴ Binnen het republikeinse gedachtegoed was scheiding tussen kerk en staat erg belangrijk en werd simpelweg aangeduid als 'het principe'. Als de leider van de republiek stopt met dit na te jagen, verliest hij de steun van de republikeinen.²⁵ Er was veel verzet tegen scheiding tussen kerk en staat, maar een tegemoetkoming als deze zou een republiek betekenen zonder republikeinse ziel. Hierna werd de republiek snel ongedaan gemaakt door een militaire coup.

De desbetreffende generaal gebruikte een retoriek van vaderlandsgetrouwheid en wierp zich op als verdediger van het vaderland. Payne schrijft dat de republiek intense angst, maar ook haat opriep onder de middenklasse. Er heerste het gevoel dat het land gered moest worden van de republiek.²⁶ Raymond Carr wijst erop dat deze ondergang dezelfde dynamiek had als de ondergang van de tweede republiek.²⁷

Uiteindelijk werd de revolutie teruggedraaid en de Bourbonse dynastie werd opnieuw binnengehaald. Eigenlijk modderde de staat voort zoals voor de revolutie. De ergste crisis van de gerestaureerde monarchie was de ramp van 1898. Spanje verloor al haar koloniën terwijl de rest van Europa intensief aan het koloniseren was, precies een tegengestelde ontwikkeling. Achteraf is het bijzonder dat de regering en de monarchie deze ramp overleefden, vooral omdat overduidelijk wanbestuur het verlies mogelijk had gemaakt.²⁸ Er was echter in deze jaren wel protest tegen de monarchie, maar de oppositie was verdeeld en kwam daardoor tot niets. Daarnaast bleven de problemen onverminderd bestaan en verscherpten zich in de daaropvolgende jaren, maar de monarchie was voor het moment volledig gerehabiliteerd en was min of meer bestand tegen de grootste crisis. Tevens had de monarchie in theorie genoeg tijd om het vertrouwen terug te winnen. Daartoe bleek Alfonso XIII – die als zestienjarige in 1904 op de troon kwam - echter niet in staat, gelet het feit dat steeds nieuwe crisissen de monarchie teisterden en dat de monarch daar inadequaat op bleef reageren.²⁹ Zo kende zijn regering vele verschillende kabinetten die steeds weer vielen. Hij kreeg te maken met de rampweek van 1909 - waarin kloosters en kerken werden verbrand -, een poging tot revolutie in 1917 en uiteindelijk het dictatorschap van Miguel Primo de Rivera vanaf 1923.

Het dictatorschap was een tijdelijke maatregel – met instemming van de koning -

---

²⁴ Ibidem, 336.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Payne, *The Spanish revolution*, 21.

²⁷ Carr, 'Liberalism and reaction, 1833-1931', 220.

²⁸ Ibidem, 225.

²⁹ T. Echeverría, *Sobre la caída de Alfonso XIII* (Sevilla 1966) 497.

om de opstanden in Spaans Marokko neer te slaan. De eerste jaren van het dictatorschap verliepen voorspoedig, maar historici zoals Blinkhorn en Preston zijn het erover eens dat dit dictatorschap de natuurlijke weg naar democratie en vertegenwoordiging cru en op een mogelijk essentieel punt onderbrak.³⁰ Primo de Rivera wist relatief snel orde en rust te herstellen in het protectoraat; iets wat het Spanje onder de monarchie niet gelukt was. Het tot rust brengen van de opstandelingen - wat immers de hoofdreden was voor het dictatorschap - bracht niet het aftreden van Primo de Rivera teweeg en zodoende begonnen verschillende mensen onrustig te worden.

Luis Bolin schrijft in zijn memoires over Primo de Rivera dat als hij de broodnodige steun gekregen zou hebben de monarchie gered had geweest en 1936 ook nooit had hoeven gebeuren.³¹ Daarnaast had Primo de Rivera de geschiedenis in kunnen gaan als een groots man, want hij had hervormingen doorgevoerd die de situatie verbeterden en hij had volgens Bolin het beste met de Spanjaarden voor.³² Blinkhorn werpt op dat als de monarchie vatbaar was geweest voor democratisering in de jaren 20 en dat tegen de achtergrond van toegenomen welvaart, de geschiedenis er waarschijnlijk heel anders uit zou hebben gezien.³³ Dit alles is slechts speculatie en een republiek kwam er.

Voordat de eerste republiek kon worden ingesteld werd er nog gezocht naar een opvolger voor de terugtrekkende koningin, maar tijdens de tweede poging in 1931 werd er vastberaden en overtuigend vanaf het begin voor een republiek gekozen.

2. Revolutionaire situatie in aanloop naar 14 april 1931

Alonso XIII was in aanraking gekomen met tal van crises en bleek uiteindelijk niet in staat een stabiele regering neer te zetten. De val van een monarch is een bijzondere gebeurtenis. Bijzonder, omdat het slechts sporadisch voorkomt. Dat komt vooral omdat in de meeste crises de schuld terecht komt bij de ministers zodat de monarch buiten schot blijft, maar in alle revoluties worden de doorgaans trouwe onderdanen zodanig vervreemd dat zij weigeren hem nog langer te steunen. Daardoor wordt de oppositie versterkt waardoor de positie van de koning verzwakt. In 1931 koos het geurbaniseerde Spanje voor een republiek, terwijl het platteland vooral koningsgezind bleef. De koning die in Madrid verbleef, voelde zich in het nauw gedreven en ontvluchtte de stad.³⁴ Er werd door de burgers van Madrid druk uitgeoefend, maar was er ook sprake van een revolutionaire situatie volgens de revolutietheorie van Charles Tilly waardoor de monarchie in 1931 ten val kwam?

---

³⁰ Blinkhorn, 'Introduction: problems of Spanish Republic', 2. P. Preston, *The coming of the Spanish civil war: reform, reaction and revolution in the Second Republic* (Londen 1994) 38.

³¹ Luis Bolin, *Spain: the vital years* (Londen 1967) 99.

³² Luis Bolin, *Spain: the vital years*, 100.

³³ Blinkhorn, 'Introduction: problems of Spanish Republic', 2.

³⁴ Carr, 'Liberalism and reaction, 1833-1931', 601.

Tilly hanteert drie criteria waaraan voldaan moet zijn, wil er sprake zijn van een revolutionaire situatie: de opkomst van groepen die strijden om de centrale macht, de onwil of onmogelijkheid van de heerser om te reageren en de betrokkenheid van een belangrijk deel van de burgers.³⁵ Om te kunnen beoordelen of er sprake was van een revolutionaire situatie en wat voor soort revolutie het was, moet teruggeblikt worden op de ontwikkeling van het dictatorschap in de tweede helft van de jaren twintig. Het waren zeer voorspoedige jaren voor Spanje. Lang werden deze herinnerd als een periode van relatieve welvaart en volledige tewerkstelling.³⁶ Nadat de rust was hersteld in Spaans Marokko werd het gewenste aftreden van de dictator steeds uitgesteld.

Ook uit het leger kwamen tegengeluiden naar voren en men vroeg de koning de dictator te verwijderen. Er werden *pronunciamientos* ondernomen in 1929 en 1930, maar beide mislukten. Net als tijdens de revolutie van 1868 zouden verschillende groepen elkaar nodig gaan hebben. Ondertussen hadden de intellectuelen zich tegen de dictator gekeerd, vooral nadat hun collega Miguel de Unanuno in 1924 gearresteerd en daarna in ballingschap ging. Vanuit zijn ballingschap opende hij samen met andere ballingen een felle aanval op het regime. Toen de dictator zijn pijlen richtte op de universiteiten, sloten de studenten zich aan bij de oppositie.³⁷ Zij vroegen de monarch om steun, maar door diens onvermogen of onwil om het initiatief terug te nemen, zegden deze groepen ook hun vertrouwen in de koning op. De oppositie ging 1923 als een breuk zien waarbij de monarch zijn verplichtingen opgaf, waardoor de soevereiniteit feitelijk terugkeerde in handen van 'het volk'.³⁸ Door deze noties won een republiek als medicijn voor alles wat verkeerd was in Spanje aan populariteit.³⁹

Dit is een heel ander proces als ten tijde van de eerste republiek, toen moest men nog geleidelijk naar een republiek toegroeien en kwam deze meer per ongeluk dan weldoordacht tot stand. Dat zie je ook in de Franse revolutie. Paul Hanson stelt dat er zich in 1791 maar weinig republikeinen bevonden onder de revolutionairen. Een republiek werd meer als laatste redmiddel gezien.⁴⁰ Zoals later in dit essay duidelijk wordt, verwezen kranten gretig naar de Franse revolutie en omdat het republikeinse gedachtegoed nu langere tijd in omloop was, was een republiek een aannemelijkere optie geworden.

Ondertussen maakte de socialistische partij (PSOE) ook een belangrijke ontwikkeling door. De PSOE was verbonden aan het dictatoriale regime van Primo de Rivera, maar in de daaropvolgende jaren werd dit verbond een morele last.⁴¹ Leden van

---

³⁵ C. Tilly, *European revolutions, 1492-1992* (Oxford 1992), 10.

³⁶ S. Ben-Ami, 'The Republican 'take-over'', in: P. Preston ed., *revolution and war in Spain 1931-1939* (Londen 1984) 14-34, 21.

³⁷ Carr, 'Liberalism and reaction, 1833-1931', 583.

³⁸ Ibidem, 588.

³⁹ Ben-Ami, 'The Republican 'take-over'', 20.

⁴⁰ P.R. Hanson, *Contesting the French revolution* (Malden VS 2009) 87.

⁴¹ Preston, *The coming of the Spanish civil war*, 13.

de PSOE waren geschokt door het opportunisme aan de top. Later voegen de socialisten zich bij de oppositie als het dictatorschap wankelt. Er waren echter ook leden die altijd al tegen participatie waren en zij hadden hun eigen aanhang onder het proletariaat.⁴² Dit 'moeilijke' verleden was een belangrijk punt waardoor de partij verdeeld raakte.

Ondertussen groeide de socialistische vakbond Unión General de Trabajadores (UGT) omdat het de enige vakbond was die toegestaan werd door het dictatorschap en dus de enige optie was voor het proletariaat. De samenwerking veranderde echter niets aan de omstandigheden van de arbeiders.⁴³ Hierop raakten de arbeiders teleurgesteld in de socialistische top, want de vakbondsleiders waren tevens de voormannen van de PSOE. Rond 1928 was de tegenstand tegen het dictatorschap erg groot onder de achterban, maar de top schaarde zich vooralsnog niet aan de zijde van de oppositie.⁴⁴ In 1930 braken grote stakingen uit in het zuiden van Spanje en ook de mijnindustrie in het noorden keerde zich tegen de samenwerking; daardoor was het onmogelijk om vast te blijven houden aan deze koers.⁴⁵ De achterban oefende zo'n grote druk uit dat de top de oppositie in gedwongen werd. De achterban was in dit opzicht veel vooruitstrevender dan haar vertegenwoordigers.

Ondertussen voelde Primo de Rivera aan wat komen ging en hij vroeg of de militaire leiders hem nog steunden. De dictator was in eerste instantie bereid om de strijd aan te gaan aangezien hij protesten rondom universiteiten ruw onderdrukte, maar toen bleek dat hij de steun van het leger overduidelijk verloren had en daarna ook koningssteun – een poging van Alfonso om schoon schip te maken - moest hij terugtreden. Dit werd gevolgd door een omvangrijke en directe crisis, omdat het land onvoldoende voorbereid was op terugkeer naar normaliteit.⁴⁶ Hierop werd de onmacht van de koning om het land naar een nieuw politiek systeem te leiden voor iedereen duidelijk zichtbaar.

Het is evident dat het aan alle kanten giste. De socialisten en hun achterban in het zuiden en noorden van het land, de republikeinen, de intellectuelen en de studenten en daarnaast ook de monarchisten raakten hun vertrouwen kwijt. Ben-Ami stelt dat het niet alleen een anti-monarchistisch protest was, maar ook een streven naar een politiek van participatie, in plaats van patronage. De mensen moesten betrokken worden bij de politiek.⁴⁷ Alfonso zag zelf ook dat de monarchie niet bij de tijd was, maar hij wist volgens Tomás Echeverría niet hoe hij daar verandering in moest brengen. Tevens schrijft hij dat de koning het land verraden had en dat hij de staat zomaar in handen had gegeven van de revolutionairen.⁴⁸ Hij voegt daaraan toe dat dit gedrag niet ingegeven

---

⁴² Ibidem, 14.

⁴³ Ibidem, 17.

⁴⁴ Ibidem, 21.

⁴⁵ Ibidem, 22.

⁴⁶ Carr, 'Liberalism and reaction, 1833-1931', 586.

⁴⁷ Ben-Ami, 'The Republican 'take-over'', 17.

⁴⁸ T. Echeverría, *Sobre la caída de Alfonso XIII* (Sevilla 1966) 599.

werd door slechte intenties, maar dat de koning niet doorhad wat er gebeurde.⁴⁹ De monarch stond niet open voor democratisering, dat was duidelijk geworden in 1923 toen hij de coup goedkeurde. De revolutionaire situatie werd mede veroorzaakt door het persoonlijk falen van de koning.

Deze sfeer lokt een reactie uit in 1930. Er werd een revolutionair comité opgericht met als doel van Spanje een republiek te maken.⁵⁰ Het leger voerde in korte tijd een tweede *pronunciamento* uit, maar deze stond in dienst van het comité. Daaruit blijkt dat er wel degelijk twee machtsblokken tegen elkaar streden. Het comité tegen de gevestigde regering. Net als in 1929 mislukte deze poging. Door een vorm van miscommunicatie werd alleen door twee generaals overgegaan tot de daadwerkelijke *pronunciamento*. De mislukte poging werd de generaals Galán en Hernández fataal. Ze werden gearresteerd en snel geëxecuteerd. De troepen die de generaals versloegen werden getransporteerd over het spoor. Het inspireren van een staking onder het spoorwegenpersoneel was mislukt en ondanks dat Galán zich als een soort Robespierre zag die de revolutie zou leiden, was het land er duidelijk niet klaar voor.⁵¹

Door de executie van de generaals kregen de republikeinen echter wel twee martelaren en helden die ingezet werden om de wreedheid van de koning te propageren.⁵² Posters van Galán en Hernández kwamen overal te hangen en hun heldenstrijd werd geromantiseerd in kranten.⁵³ Na twee mislukte *pronunciamentos* werd het langs een nieuwe weg geprobeerd of tenminste andere groepen namen het initiatief. Payne schrijft misnoegd dat, al zit er geruime tijd tussen de eerste en tweede republiek, nog altijd naar dezelfde oplossingen werd gegrepen om een republiek te vestigen.⁵⁴ De tijden waren echter veranderd sinds de Eerste Republiek.

Het vooruitzicht van een republiek riep felle conservatieve reacties op, zoals beschreven wordt door Ben-Ami. De conservatieven zagen de verkiezingen als een communistische aanval op de gevestigde orde. Op 7 april 1931 waarschuwden ze dat, als een republiek uitgeroepen werd, dit een voorbode was van een burgeroorlog.⁵⁵ Na de val van de dictator en het treuzelende beleid van de koning gaven verschillende monarchisten na de verkiezingen al snel toe aan de republiek, waardoor er niet echt sprake was van een strijd voor en na het uitroepen van de republiek. Door de massale overstap van monarchisten en conservatieven naar de republiek kreeg ze aan de ene kant een sterke basis, omdat maatschappelijk breed geparticipeerd werd. Aan de andere kant had ze hierdoor een zwakke basis, omdat de conservatieven andere ideeën hadden over de inrichting van de republiek. Vooralsnog wil Ben-Ami onder de aandacht brengen

---

⁴⁹ Echeverría, *Sobre la caída de Alfonso XIII*, 619.

⁵⁰ Ibidem, 593.

⁵¹ Ibidem, 594.

⁵² La libertad, 'romance del capitán Galán', 15 april 1931.

⁵³ La libertad, 'romance del capitán Galán', 15 april 1931.

⁵⁴ Payne, *The collapse of the Spanish republic*, 11.

⁵⁵ Ben-Ami, 'The Republican 'take-over'', 22.

dat iedereen die claimt dat Spanje gedoemd was, omdat het land niet helemaal republikeins was, er geen rekening mee houdt dat Spanje ook niet geheel monarchistisch was. In zijn visie is het juist, omdat de oppositie zo sterk was dat de monarchie haar zelfvertrouwen verloor.⁵⁶ Er was een adviseur die er bij de koning voor pleitte de verkiezingen te negeren en te vertrouwen op de achterban op het platteland, maar Alfonso XIII koos ervoor de verkiezingsuitkomst te respecteren.

De secundaire literatuur wijst erop dat veel conservatieven meegingen in de republiek om een sociale revolutie te voorkomen. Met andere woorden, er werd gepoogd de revolutionaire situatie te neutraliseren. Met de toetreding van de conservatieven tot het republikeinse kamp was er min of meer sprake van een meervoudige soevereiniteit die volgens Tilly noodzakelijke is.

In dat opzicht is het een unieke situatie, maar ook een vreemde revolutie, wat tot uiting kwam in hoe de republiek in 1931 precies tot stand kwam. In verkiezingen op gemeentelijk niveau werd gekozen voor een republiek, daarmee werd zonder enige vorm van geweld duidelijk hoe het land bestuurd wenste te worden en de republiek werd breed en enthousiast verwelkomd. De dag nadat de republiek was uitgeroepen gingen mensen massaal de straat op. Zo stonden er in Madrid drieduizend mensen *El Himno del Riego*⁵⁷ te zingen voor het pand waar de republikeinse krant *La Libertad* gevestigd was. Ook werd een gedicht van Luis de Tapia, dat volgens *La Libertad* aansloot bij de gevoelens van de mensen, voorgedragen op centrale pleinen in Madrid.⁵⁸ Opvallend is dat vooral gewezen werd op de Franse afkomst van de koning met dichtregels als:

*'iCuando en fecundos olores
florece todas las flores
menos las flores de lis!'*

*'Wanneer in vruchtbare geuren
alle bloemen floreren
behalve de Franse Lelie!'*

*'(...) [D]el pueblo se hizo enemigo y le
abandono la grey!
iNo habrá Historia que le absuelva!
iViva la España sin rey!⁵⁹*

*'(...) [H]ij maakte het volk tot vijand en hij
verliet de kudde!
Geen geschiedenis zal hem vergiffenis
schenken!
Leve het Spanje zonder koning!'*

In de kranten werd een revolutionair beeld geschetst. Symbolen zijn zichtbaar en opzweepende gedichten en liederen zijn hoorbaar en de republiek heeft martelaren en helden (Gálan en Hernández). Daarnaast spreken veel mensen zich uit voor de republiek omdat de republikeinen steeds weer 'de verantwoordelijkheden' aanhalen. Hiermee wordt een lijst van bezwaren bedoeld waarvoor het volk de koning verantwoordelijk hield: zoals

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Volkslied van de eerste republiek en vanaf 14 april 1931 ook van de tweede republiek.

⁵⁸ *La Libertad*, 'el poeta del pueblo', 15 april 1931.

⁵⁹ *La libertad*, 'coplas del día', 15 april 1931 .

het dictatorschap vanaf 1923 en de dood van de generaals.⁶⁰ Er is dus ook zoets als een nieuw vocabulaire.

Paul Hanson, die over de Franse revolutie schrijft, zegt dat revolutie onlosmakelijk met geweld verbonden is, maar dat geweld niet de drijfkracht is van een revolutie. Hij reageert daarmee op historici die zich helemaal concentreren op geweld in revoluties.⁶¹ Sommige mensen beschouwen 1931 als een Franse revolutie zonder geweld ofwel een betere revolutie, zoals duidelijk wordt uit de volgende citaten:

*'Niet is onze republiek product van een militaire pronunciamiento – zo hadden we het niet gewild -; niet is onze republiek het resultaat van een bloedige revolutie [en](...) niet de vrucht van verraad. (...) Werk van het volk, gemodelleerd door het volk, ingesteld door het volk[.]'*⁶²

*'Alles werd gerealiseerd door enthousiasme waardoor het recht gegeven werd een republiek in Spanje te verwezenlijken en de dageraad van vrijheid, gelijkheid en broederschap, maar zonder enige vorm van exces.'*⁶³

*'We[alle burgers] vieren de nieuwe Zon maar met gezond verstand!'*⁶⁴

Geweld was niet nodig zoals in de Franse revolutie, want op het moment dat er sprake was van een revolutionaire situatie werd het mogelijk voor mensen om hun stem te laten horen via verkiezingen. Enthousiasme overheerste omdat velen geloofden dat een republiek op bijna magische wijze al hun problemen zou oplossen. Pas toen duidelijk werd dat dit niet het geval was, werd de sfeer grimmiger. Zo is de overgang van monarchie naar republiek overwegend een politieke revolutie met de mogelijkheid tot sociale revolutie in de toekomst. Het was een niet volledig afgesloten aangelegenheid. Contrarevolutionaire bewegingen werden snel ingezet, waardoor nieuwe revolutionaire situaties ontstonden.

Er waren ook mensen die de republiek vijandig gezind bleven en geen opportunistische draai maakten. Aan de laatste president onder koning Alfonso XIII werd door journalisten gevraagd hoe het met de crisis stond. Daarop antwoordde Juan Bautista Aznar hij: 'Wat denk je 48 uur geleden was Spanje een monarchie en nu een republiek, een grotere crisis bestaat niet'.⁶⁵ De monarch was gedwongen afstand te doen; de monarchisten hadden het weinige dat ze konden doen gedaan. Door de druk vanuit de geurbaniseerde delen van Spanje bezweek de monarchie.

---

⁶⁰ C.P. Boyd, "'Responsibilities" and the Second Republic, 1931-6', in: M. Blinkhorn ed., *Spain in conflict 1931-1939* (Londen 1986) 14-39, 14.

⁶¹ Hanson, *Contesting the French revolution*, 159.

⁶² La Libertad, 'el pueblo la trajo y el pueblo la defenderá', 15 april 1931.

⁶³ El Progreso, 'al pueblo' 14 april 1931.

⁶⁴ El Progreso, 'al pueblo' 14 april 1931.

⁶⁵ La voz, 'unas palabras del jefe del gobierno que producen emoción', 14 april 1931.

De echte crisis in dezen was dat er onvoldoende gereageerd werd op de behoeften van het land, nadat het dictatoriale bewind ten einde was. De regering slaagde er na het dictatorschap niet in de politieke toestand te normaliseren en te snel werd de overstap gemaakt naar massapolitiek, met een negatieve onverwachte uitkomst voor de monarchie.

3. Revolutionaire uitkomst (1931-39)

Een revolutie is pas een revolutie als de uitkomst daar ook naar is. Dit houdt in dat degenen die voor de revolutie de macht hadden, die moesten opgeven via meervoudige soevereiniteit ten gunste van de revolutionairen. Het resultaat is dat na de revolutie een zichtbare machtsoverdracht plaats gevonden heeft.⁶⁶ De regering mag nadien best elementen van de oude heerserscoalitie bevatten, want dat maakt de overdracht acceptabeler. Daarnaast stelt Tilly dat er zich vaak genoeg revolutionaire situaties voordoen, zonder dat de uitkomst revolutionair is.⁶⁷ Een revolutionaire uitkomst lijkt het essentiële punt en het moeilijkste te realiseren in een revolutie.

In de woorden van Payne was er in het Spaanse geval sprake van een min of meer revolutionaire uitkomst, maar geen revolutionaire situatie. In hoofdstuk 2 is vastgesteld dat er een revolutionaire situatie heeft plaatsgevonden en in zoverre was de val van de monarchie revolutionair. Aan de andere kant verliep de overgang niet geheel naar wens om ook te resulteren in een succesvolle revolutie. De potentiële sociale revolutie werd geneutraliseerd doordat de conservatieven en monarchisten van kleur veranderden, waardoor er geen echte strijd plaatsvond tussen twee blokken, terwijl die wel bestonden. Het grote probleem was dus dat de meervoudige soevereiniteit bestond toen de revolutionaire situatie reeds voorbij was en dit werkte door in de revolutionaire uitkomst. De val van de monarchie is vanuit dit opzicht slechts het begin van een grotere revolutie die loopt van 1931 tot 1939.

De burgers waren door verkiezingen vanaf het begin betrokken, maar lieten zich naverloop van tijd ook horen op straat, vooral toen de uitkomst van verkiezingen niet naar wens was, wat tot nieuwe revolutionaire situaties of tegenreacties leidde. Er vond eigenlijk meteen al een religieuze tegenreactie plaats in 1931, gevolgd door een revolutie in 1934 en een tegenreactie en revolutie in 1936. Ondanks dat een en ander democratisch ingekapseld was, werd er hard gevochten door de twee kampen om de macht over de republiek in handen te krijgen en deze vorm te geven naar eigen idealen. Daarom kan een revolutionaire uitkomst alleen tot stand komen onder de links republikeinen.

---

⁶⁶ Tilly, *European revolutions, 1492-1992*, 14.

⁶⁷ *Ibidem*, 10.

Na de val van de koning leek alles mogelijk en stevende de republiek geenszins af op een bruto einde.⁶⁸ Een belangrijke factor in elke revolutie is het leger en zeker in Spanje, waar de moderne geschiedenis getekend is door militaire ingrepen. Ook Tilly stelt dat het bevorderlijk is als de revolutionaire coalitie een beroep kan doen op militairen om de overgang te helpen consolideren.⁶⁹

Toen het erop aankwam in 1931, kon de koning niet op het leger rekenen. Gezien de verdeeldheid binnen het leger over republicanisme of monarchie heerste de vrees dat men tegenover elkaar zou komen te staan als er werd ingegrepen. Daarnaast had het dictatorschap van Primo de Rivera een negatieve indruk achtergelaten. Het leger verkoos daarom neutraal te blijven, waardoor de tweede republiek mogelijk werd gemaakt.⁷⁰ Dit is dus ook een groep die niet geheel voor de pure republikeinse idealen de 'kant' van de republiek koos. Daarom blijft de positie van het leger een lastig punt, want enerzijds had de republiek het leger niet nodig, gezien haar democratische basis. Aan de andere kant vormde het leger een gevaarlijke macht, bijna een onafhankelijk lichaam binnen de staat. Daarom was het essentieel dat het leger ondergeschikt gemaakt werd aan de regering en dat was een belangrijk principe binnen het republikeins gedachtegoed, naast het principe van de scheiding van kerk en staat. Aan beide principes werd vastberaden vastgehouden. De eerste week van de nieuwe regering was nog niet verstreken of er werd een start gemaakt met de reorganisatie van het leger.⁷¹ Door deze gang van zaken werd het officierscorps vervreemd nog voordat het leger ondergeschikt was aan de staat.

In het begin werd er volgens Ben-Ami echter vooral aangestuurd op een gematigde republiek.⁷² Ondanks deze belofte en ondanks dat de republiek grote volkssteun genoot, ontbraken twee belangrijke groepen: de boeren en de grootgrondbezitters. De boeren vanwege de antireligieuze implicaties van het republikeinse gedachtegoed en de grootgrondbezitters vanwege de landhervormingen.⁷³ In eerste instantie was er ook geen sprake van zichtbare strijd, maar die barst in oktober 1931 des te heviger los, nadat de republiek is geïnstalleerd en een linkse regering gekozen was. Hervormingen werden doorgevoerd waar de conservatieve kant niet van gediend was. De rechtse republikeinen hadden zich verbonden aan de republiek om de nieuwe regeringsvorm ook aannemelijk te maken voor de conservatieven. Zij namen eigenlijk alleen deel om fundamentele hervormingen tegen te houden.⁷⁴

Er bestonden zodoende sterke meningsverschillen over de republiek als geheel en hoe de republiek vormgegeven moest worden. Dit fenomeen tekende en kenmerkte de eerste republiek ook, maar het grote verschil was dat de tweede republiek stevigere

---

⁶⁸ Ben-Ami, 'The Republican 'take-over'', 29.

⁶⁹ Tilly, *European revolutions, 1492-1992*, 14.

⁷⁰ Ben-Ami, 'The Republican 'take-over'', 24.

⁷¹ J. Casanova, *The Spanish Republic and civil war* (Cambridge 2010) 37.

⁷² Ben-Ami, 'The Republican 'take-over'', 24.

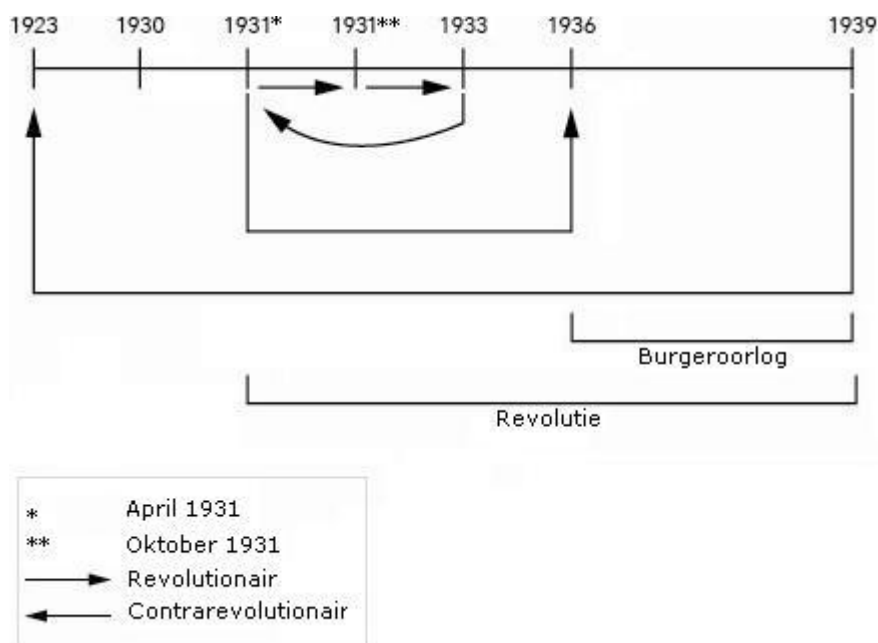
⁷³ Ibidem, 22.

⁷⁴ Blinkhorn, 'Introduction: problems of Spanish Republic', 3.

wortels had omdat niet-republikeins gezinden enigszins bereid waren te participeren. Deze verkapte monarchisten en conservatieven werden door de echte republikeinen gebrandmerkt als 'kameleons'.⁷⁵ Dit is ook het moment waarop de notie van verraad en achterdocht het toneel betrad.

Het conflict over de republiek komt nog beter naar voren via een afbeelding. In afbeelding 1 is te zien dat de republiek eerst twee sprongen naar voren maakte. De eerste staat voor de instelling van de republiek, waarna het revolutionaire comité van 1930 een tijdelijke regering vormt tot de verkiezingen van oktober 1931, als links een overwinning behaalt. De katholieke kerk zette bijna meteen een tegenaanval in, die pas ging liggen toen in 1933 rechts - via nieuwe verkiezingen - won. Er moesten nieuwe verkiezingen gehouden worden, omdat het nieuwe systeem bedreigd werd zowel door extreem links als door extreem rechts.⁷⁶

Afbeelding 1: meervoudige soevereiniteit tijdens de revolutionaire uitkomst.

De antirepublikeinse, rechtse partij ging van 40 zetels in 1931 naar 200 in 1933 en links van 250 naar ongeveer 100 zetels.⁷⁷ Dat was een enorme verschuiving in korte tijd. Het verslagen linkse kamp was uitzinnig van woede en was vooral bang dat de hervormingen onder de komende regering teruggedraaid zouden worden.⁷⁸ Tussen 1933 en 1936 werden hervormingen, die schadelijk werden bevonden teruggedraaid en er werd beloofd dat positieve hervormingen behouden bleven.⁷⁹ Deze dynamiek is tevens terug te zien in

⁷⁵ Ibidem, 5.

⁷⁶ Payne, *The collapse of the Spanish republic*, 37.

⁷⁷ Casanova, *The Spanish Republic and civil war*, 94.

⁷⁸ Payne, *The collapse of the Spanish republic*, 41.

⁷⁹ Ibidem, 47.

de gehele negentiende eeuw.

De kersverse republiek werd geconfronteerd met de problemen waar Spanje sinds de modernisering mee te maken had. Daarnaast werd het regime geconfronteerd met problemen waar ieder revolutionair regime op stuit. Het duurt te lang voordat het systeem effectief in werking treedt. In de Franse revolutie duurde het te lang voordat de constitutie geschreven werd en tijdens de Spaanse republiek kwam verandering niet snel genoeg voor de een en was er sprake van teveel hervormingen voor de ander waardoor extreem links en extreem rechts in verzet kwamen.

Doordat deze tweedeling in de republiek ingebakken zat en niet ongedaan werd gemaakt door middel van een volle sociale revolutie, werd de republiek hoogst onstabiel. Dit is precies wat zich afspeelde in de negentiende eeuw toen progressieve en conservatieve periodes zich afwisselden. Nu - omdat de bevolking gemobiliseerd was - had het echter grotere consequenties. Op het moment dat links aan de macht is, ligt rechts dwars en visa versa. De werking van het democratisch systeem werd zodoende onvoldoende gerespecteerd. Op het moment dat de revolutionaire uitkomst zou moeten plaatsvinden, is er eigenlijk nog sprake van meervoudige soevereiniteit, weliswaar in een democratische context, maar als men (links of rechts) de verkiezingen niet wint neemt men zijn onvrede mee naar de straat.

De contrarevolutionairen zetten telkens een tegenaanval in waardoor er op geen enkel moment echt sprake is van een republiek, zoals de revolutionairen die wensten. In dit opzicht is de ware revolutionaire uitkomst het dictatorschap van generaal Franco wat in feite inhoudt dat de revolutie mislukt is.

Conclusie

Dat de overgang van monarchie naar republiek een bijzondere gebeurtenis was ontkent geen enkele historicus, maar betwijfeld wordt of het daadwerkelijk een revolutie was en wat voor een revolutie. Vooral als de onderzoeker de nadruk legt op volksgeweld moet geconcludeerd worden dat het geen revolutie was, want dat aspect was bij de overgang volledig afwezig. In verschillende kranten werd hoe dan ook overduidelijk ingespeeld op revolutie. Er wordt gerefereerd aan de Franse revolutie, mensen zingen en horen gedichten aan met revolutionaire inhoud, de republikeinse vlag is een belangrijk symbool, evenals de slachtoffers van de mislukte *pronunciamiento*.

Het staat wel vast dat de omstandigheden sterk verschilden van menig andere revolutie en de revolutietheorie van Charles Tilly is zodanig toegepast dat er sprake is van een minimale revolutie. Minimaal, omdat er potentie was voor een grote sociale revolutie. Die grote revolutie werd niet waargemaakt in 1931, maar er vond wel een alles transformerende verandering plaats. Er was namelijk sprake van een serieuze

revolutionaire situatie. Voor de verkiezingen was de druk op de monarchie vanuit studenten, intellectuelen, arbeiders en socialisten groot en dreigend. De arbeiders waren zelfs vooruitstrevender dan de socialistische top, waardoor de socialisten zich genoopt zagen zich aan te sluiten bij de oppositie. Daarnaast organiseerden de republikeinse partijen een revolutionair comité en zij bekokstoofden samen met legerofficieren een ouderwets *pronunciamiento* om de macht voor de republikeinen te grijpen. Dit mislukte omdat het land er onvoldoende klaar voor was.

Een jaar later, tijdens de verkiezingen, bleek de grote steun voor de republiek een verrassing voor de conservatieven, maar ook voor de republikeinen zelf. Het overgrote deel van het platteland bleef overigens de monarch steunen. Nu de massa zich democratisch had uitgesproken was de koning aan zet om deze uitslag te respecteren. Er waren adviseurs die alsnog adviseerden tegen een republiek. Aangezien de monarch niet kon rekenen op steun van het leger, dat zich afzijdig hield en gezien de massa's mensen in Madrid die de straat op gingen om feest te vieren, koos de monarch ervoor in ballingschap te gaan.

Het belangrijkste gegeven voor dit onderzoek is dat veel conservatieven en monarchisten zich na de verkiezingen aansloten bij de republikeinen in plaats van verzet te bieden om een sociale revolutie te voorkomen. Hierdoor blijft deze revolutionaire situatie van geweld verstoken en de strijd die eigenlijk tegelijk met deze ommezwaai had moeten plaatsvinden - om het tot een complete revolutie te maken - verplaatst zich op de tijdlijn naar de republikeinse periode.

Er was sprake van een revolutionaire situatie die geneutraliseerd werd doordat er geen tegenstand geboden werd, maar er waren wel twee blokken die dongen naar de macht. De meervoudige soevereiniteit, zoals Tilly het noemt, werd opgeschort tot de nabije toekomst, toen het tijd was voor de revolutionaire uitkomst. Zodoende werd er hevig gevochten - in figuurlijke zin door politici en in letterlijke zin door de massa - over wie de republiek mocht vormen toen de revolutionaire situatie reeds gepasseerd was. Deze strijd leidt tot nieuwe revolutionaire situaties zoals in 1934 en 1936, maar ook tot tegenbewegingen, zoals in 1931, 1933 en 1936.

Terwijl de republiek te maken kreeg met deze meervoudige soevereiniteit, gemaskeerd door een democratisch systeem, moet er ook rekening gehouden worden met alle problemen waar revolutionaire regimes doorgaans mee te maken krijgen. Een nieuwe regeringsvorm moest gestalte krijgen. In de Franse revolutie bestond er in de nieuwe regering bijvoorbeeld een sterke verdeling tussen links, maar de monarchisten werden vanaf het begin gezien als vijanden van de revolutie en aan de kant gezet. Dit gebeurde niet in Spanje en daardoor bestond naast de verdeeldheid binnen links ook de verdeeldheid tussen links en rechts, waar het regime rekening mee moest houden.

Daarnaast vragen historici zich bijvoorbeeld bij de Franse revolutie af of, als er op

bepaalde situaties anders was gereageerd het dan mogelijk of zelfs waarschijnlijk was dat de revolutie niet plaats zou hebben gevonden. Opvallend is dat in 1931 in Spanje een sociale revolutie actief en succesvol vermeden werd, maar in 1934 en 1936 maakte Spanje alsnog kennis met een sociale revolutie. In Spanje leidde uitstel niet tot afstel. Daarom is de val van de koning het begin van een grotere revolutie die doorliep tot 1939. Terwijl de sociale revolutie werd uitgesteld, werden de tegen over elkaar staande kampen steeds radicaler. Dat wil niet zeggen dat de republiek van het begin af aan gedoemd was, want in 1931 was alles mogelijk. Alleen was geen van beide kampen bereid compromissen te sluiten of de democratie daadwerkelijk te respecteren.

Meervoudige soevereiniteit in de revolutionaire uitkomst betekende dat de revolutionaire situatie niet volledig afgesloten was en dat de revolutionaire uitkomst niet naar wens was. Aan de ene kant was er sprake van een revolutionaire uitkomst in 1931 toen de links-republikeinen aan de macht kwamen, mits niet verder dan naar dat moment gekeken wordt. Wordt er gekeken naar de langere termijn dan wordt duidelijk dat de tweestrijd meegenomen was in de republiek, terwijl die eigenlijk daarvóór uitgevochten had moeten zijn. In plaats van dat links zijn macht consolideerde verloor het de macht. Hierdoor zette de minimale revolutie zich voort en deden zich nieuwe situaties zich voor.

De lange termijn lijkt erop te wijzen dat de uitkomst van de revolutie het regime van Franco was en dat is geen revolutionaire uitkomst. Onder het repressieve regime van Franco keerden rust en stabiliteit terug in Spanje en werd het een meer gecentraliseerde, sterke staat, maar niet van harte. Spanje werd gecentraliseerd onder een contrarevolutionaire macht. Één doel werd wel bereikt: de natie werd geregenereerd, hoewel dit ten koste ging van vrijheid, gelijkheid en broederschap.

Kortom: er was sprake van een serieuze revolutionaire situatie in 1931 die geneutraliseerd werd gecombineerd met een zwakke revolutionaire uitkomst na 1931, waardoor geconstateerd moet worden dat de val van de monarch een minimale revolutie was. Daarbij moet opgemerkt worden dat echt alle elementen aanwezig waren voor een grote sociale revolutie. Het lijkt er alleen op dat het revolutionaire ritme of momentum ontbrak in deze Spaanse aangelegenheid.

Bibliografie

Primaire bronnen

La Libertad 14 en 15 april 1931.

Luis Bolin, *Spain: the vital years* (Londen 1967).

El Progreso 14 april 1931.

La Voz 14 april 1931.

Secundaire literatuur

Ben-Ami, S. 'The Republican 'take-over'', in: P. Preston ed., *revolution and war in Spain 1931-1939* (Londen 1984) 14-34.

Blinkhorn, M. 'Introduction: problems of Spanish Republic, 1931-9', in: M. Blinkhorn ed., *Spain in conflict 1931-1939* (Londen 1986) 1-13.

Boyd, C.P. "'Responsibilities" and the Second Republic, 1931-6', in: M. Blinkhorn ed., *Spain in conflict 1931-1939* (Londen 1986).

Carr, R. 'Liberalism and reaction, 1833-1931', in: R. Carr ed., *Spain: a history* (Oxford 2000).

Carr, R. *Spain 1808-1975* (Oxford 1980).

Casanova, J. *The Spanish Republic and civil war* (Cambridge 2010).

Echeverría, T. *Sobre la caída de Alfonso XIII* (Sevilla 1966).

Hanson, P.R. *Contesting the French revolution* (Malden VS 2009).

Hennessy, C.A.M. *The federal republic in Spain: Pi y Margall and the federal republican movement 1868-74* (Oxford 1962).

Ortega y Gasset, J. *La rebelión de las masas* (Santiago de Chile 1989).

Payne, S.G. *The collapse of the Spanish republic, 1933-1936: origins of the civil war* (New Haven 2006).

Payne, S.G. *The Spanish revolution* (Londen 1970).

Preston, P. *The coming of the Spanish civil war: reform, reaction and revolution in the Second Republic* (Londen 1994).

Tilly, C. *European revolutions, 1492-1992* (Oxford 1992).